

PRIKAZI NOVIH KNJIGA

REVIEWS OF NEW BOOKS

BARNETT, LYDIA. AFTER THE FLOOD. IMAGINIG THE GLOBAL ENVIRONMENT IN EARLY MODERN EUROPE. BALTIMORE: JOHNS HOPKINS UNIVERSITY PRESS, 2019., 250.

Kao što je kuga označavala kroz stoljeća puno više od same bolesti, prirodne nepogode, ratove, pojedince ili zajednice, tako je i riječ *poplava* imala specifično značenje. U ranonovovjekovnom društveno-političkom kontekstu *poplava*, osobito ona biblijska vezana uz priču o Noinoj arci, označavala je ključnu sintagmu oko koje se razvijala ranonovovjekovna svijest o okolišu. Upravo u ranom novom vijeku sve više se intenzivira ljudska spoznaja o međusobnoj ovisnosti čovjeka i okoliša. Upravo u tom periodu svijest o okolišu jača pod utjecajem znanstvene revolucije, prosvjetiteljstva, razmjena znanja između udaljenih naroda. Ipak, treba napomenuti kako tada jača što znači da je svijest o okolišu postojala i ranije.

Knjiga Lydije Barnett fokusira se upravo na razvitak društvene svijesti, svjesnosti o okolišu kod ranonovovjekovnog čovjeka, fenomenom koji je bio usko vezan uz religiju koja je ukazivala na brojne probleme do kojih nebriga o okolišu (u užem i širem smislu riječi) može dovesti. Priča o *Noinoj arci* služila je kao pokretač i ukaz na posljedice do čega može doći u slučaju prenapučenosti, sumnjivih intervencija u okoliš i sl. Knjiga se primarno oslanja na izvore te upozorava na relevantnost teme, no u isto vrijeme s oprezom treba uzeti analizu izvora koja može biti u sukobu tadašnjeg tumačenja i povezivanja s onim današnjim. Odnosno, javlja se potencijalni problem »prilagođavanja« ove knjige današnjoj problematici više nego što je ona povijesno vezana uz nju. Fokus se na ovim promišljanjima temelji na ranom novom vijeku kao periodu ovog diskursa, no činjenica je da ovakve rasprave su trajale od antike, a intenziviraju se prema ranom novom vijeku gdje će filozofija i religija biti sve više odvajane i u međusobnom nadmetanju. Paralela o postojanju svijesti o tome da čovjek može utjecati na okoliš (pojam *Anthropocene*) u ranom novom vijeku svakako je ispravna, ali svjestan treba biti da takvo što bismo pronašli i u ranijim epohama.

Recentna epidemija i velike poplave 21. stoljeća jasno ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjem i upozoravanjem na klimatske promjene i okoliš. Uz to, zabrinutost za ove teme izazvala je još veći interes historiografije za bliske teme iz povijesti te se knjiga Lydije Barnett bavi upravo takvom problematikom. Knjiga se bavi povezivanjem recentnih slučajeva i onih iz povijesti poput papinskom enciklikom *Laudato si* iz 2015. i slučajevima iz ranog novog vijeka u kojem se jasno vidi tendencija promišljanja o nepogodama i povezanosti s ljudskim djelovanjem. Papina enciklika kojom se autorica bavi u dijelu uvoda (1.-19.str.), predstavlja dobru paralelu s ranonovovjekovnom povezanošću vjere i znanosti jer je i ona bila svojevrsni apel tj. povezivanje brige o okolišu i duhovnošću. Iako iz današnje perspektive djeluje daleko od znanstvenog (primjer Galilea iz knjige kao negativnog odnosa religije prema znanosti), taj interes potaknuo je daljnje istraživanje problematike utjecaja čovjeka na okoliš i obratno. Primjer lošeg djelovanja čovjeka često se uspoređivao s griješenjem koje je dovelo do velike biblijske poplave te je taj motiv prevladavao u raspravama takve vrste. Povezivanje s velikim potopom stoga će postati svojevrsni orijentir iz kojeg će proizlaziti i znanstvene studije koje se posvećuju pojmu *grijeha* koji može dovesti do takvih katastrofalnih posljedica tj. prirodnih pojava.

Knjiga je podijeljena na 5 poglavlja koja se bave temama između 16. i 18. stoljeća. Prvo poglavlje (*Before the Flood: Gender, Embodied Sin, and Environmental Agency*, 20.-49.str.) bavi se *Pismima o prirodnoj filozofiji* Camille Erculiani. Djelo ljekarnice iz Padove autorica smatra jednim od prvih koje Noinu arku uvodi u jezik znanosti, no ipak o spomenu biblijskog *Potopa* znamo iz srednjeg vijeka kada se poplave uspoređivalo s onom biblijsko. Osim potencijalnih astroloških promatranja i predviđanja

Potopa, Erculiani kao povod prirodnoj katastrofi vidi narušavanje ekvilibrija četiri elementa uzrokovanog prenapučenosti. Spomen takvog ekvilibrija jasno ukazuje na utjecaj Hipokratovih (humoralnih) promišljanja pri objašnjavanju kauzaliteta prirodne katastrofe. Oslanjanje na humoralnu teoriju svojevrstni je trend pri objašnjavanju kauzaliteta u znanstvenih tekstovima tog razdoblja. Uz to, uočava se sakralni okvir misli te pokušaj definiranja »grijeha« kao nečeg između vjere i filozofije prirode. Autorica također raspravlja o ulozi njezinog roda u raspravi i odnosu autoriteta prema Erculiani.

U sljedećem poglavlju (*After the Flood: Biblical Monogenism*, 50.-88.str.) govori se o filozofiji i promišljanju o tome što je uslijedilo nakon *Potopa*. U poglavlju se raspravlja o tome kako su europski znanstvenici pokušali pri objašnjenju *Biblijskog potopa* prikazati ga globalnim tj. takvim da je uključivao i *Novi svijet* tj. američke domoroce što je vrlo dobra paralela s tadašnjim društveno-političkom kontekstom 17. stoljeća. Biblijski *Potop* analizira se kao alat određenog diskursa među određenom zajednicom pa tako on preuzima lokalne ili pak globalne karakteristike. Naravno, globalni značaj *Potopa* dominirao je ponajviše zbog pokušaja opravdavanja kršćanskog imperijalizma i pokoravanja van europskog kontinenta. Uz to, kao važan problem rasprave analizira se više priča o porijeklu naroda te kakav je utjecaj prilagodba biblijskih priča mogla imati u stvaranju rasističke misli.

U trećem poglavlju (*Protestant Climate Change: From Edenocene to Falloocene*, 89.-128.str.) autorica se bavi idejom Thomasa Burneta u djelu *Telluris theoria sacra* o dobu u kojem se čovječanstvo nalazi nakon *Potopa*. *Potop* je prema djelu označio kraj *Edenocena* tj. onog svijeta kakav je originalno bio stvoren tj. kakav su mislili da je stvoren. Onodobne reakcije na tekst bile su negativne zbog prevelikog odmaka od teološkog značaja *Potopa*, a prevelikog veličanja tj. povezivanja religije i okoliša. Uz to, poglavlje se bavi i problemom Malog ledenog doba i problematikom diskursa o postanku svijeta o čemu autor špekulira da bi mogla biti ljudska zasluga zbog čega nije bio popularan u tadašnjoj zajednici.

Četvrto poglavlje (*The Flood and the Apocalypse: Building the Republic of Letters*, 129.-159.str.) kao i ono peto (*Catholic Climate Change: Heritable Sin and Strategies of Toleration*, 160.-188.str.) bavi se razmjenom znanja i otkrića, ponajviše problematikom fosila koji su bili dio rasprava protestantskih i katoličkih učenjaka. Fosili su predstavljali »krunski dokaz« utjecaja *Potopa* na geološku strukturu, a primjeri poput Johna Woodwarda svjedoče da su bili potencijalni dokaz globalnog utjecaja poplava – zajedničke nesreće koja je trebala povezivati sve zajednice zahvaćene ovom nepogodom. Razlika u raspravama protestantskih i katoličkih intelektualaca bila je ta da su prvi *Potop* percipirali kao globalnu pojavu, dok su ovi drugi ga tumačili kao poplave na državnoj razini, no autorica upozorava na simplifikaciju ovih tumačenja kao pogrešnu jer se radi o delikatnijim raspravama neovisno o strani koja se bavila problematikom. Iako je katolički utjecaj zastupao promatranje *Potopa* na razini manjeg teritorija, ova pretpostavka nije sprječavala znanstvenike da se bave okolišem na puno široj razini. Raspravlja se o *Apokalipsi* tj. tadašnjem diskursu na temu i raspravama o mogućem i nemogućem, prirodnom i natprirodnom tj. na kraju – filozofije i vjere. U petom poglavlju ta rasprava sve više blijedi kao i pojam *Potopa* koji će se postupno gubiti sa smirajem ranog novog vijeka.

Iako knjiga svakako ostavlja prostor za daljnje i detaljnije analize, sama ideja pristupa i bavljenja ovom problematikom svakako je pohvalna te kao takva može poslužiti za daljnja istraživanja i proširivanja istraživačkih interesa.

Nikola OSTOJČIĆ

ZNAČENJE KRAJOLIKA, UREDIO IVO LUČIĆ, DISPUT, ZAGREB 2021., 219 STR.

Knjiga *Značenja krajolika* predstavlja zbornik radova »19 hrvatskih istraživača krajolika, prostora i okoliša iz najreprezentativnijih krugova njihovih disciplina: od arhitekture i krajobrazne arhitekture preko geografije, sociologije, ekonomije i povijesti okoliša do antropologije i etnologije, povijesti umjetnosti i jezikoslovlja.« Tako širok krug istraživača krajolika dao je »širi pregled znanstvenih i društvenih pitanja u svojoj disciplini, a neki su se usredotočili na uže probleme. Primjenjivali su pristupe

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

Izabrani primjeri poplava u srednjoj i
jugoistočnoj Europi (19. – 21. stoljeće)
Selected examples of floods in central and southeast Europe
(19th-21st century)

Volumen XVII. / Broj 17
Zagreb – Samobor 2021.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnik / Co-publisher:

Ekohistorijski laboratorij Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska
www.ffzg.unizg.hr; <http://ckhis.ffzg.unizg.hr/>

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin,
Hrvoje Petrić, Drago Rokсандić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute, Žiga Zwitter

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Rokсандić – president/predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Sorbonne-Paris, Francuska*), Marija Benić Penava (*Dubrovnik*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Auckland, New Zealand*), Ljiljana Dobrovšak (*Zagreb*), Goran Đurđević (*Požega*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordana Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Honolulu, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Matija Zorn (*Ljubljana*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić, Domagoj Tončinić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2021.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Print supported by Ministry of science and education of Republic of Croatia

Na naslovnici / Cover:

Poplavljeni Vukovar 1965. godine

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA

Društvo za hrvatsku
ekonomsku povijest
i ekohistoriju

Meridijani
IZDAVAČKA KUĆA

Tiskano u Hrvatskoj – prosinac, 2021.